

Шахов С. В.,
народний депутат України

**МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ОКРЕМИХ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ НОРМ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛОЖЕНЬ
СТ. 160 КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ
«ТОРГІВЛЯ З РУК У НЕВСТАНОВЛЕНИХ МІСЦЯХ»)**

**METHOD OF DETERMINING THE DIRECTIONS OF IMPROVING THE EFFICIENCY
OF DIFFERENT ADMINISTRATIVE AND LEGAL NORMS (EXAMPLIFIED
BY THE PROVISIONS OF ART. 160 “HAND TRADING IN UNDETRMINED PLACES”
OF THE CODE OF UKRAINE ON ADMINISTRATIVE OFFENCES)**

У статті автором досліджується методика визначення напрямів підвищення ефективності адміністративно-правових норм. Зокрема, автором зауважено, що методика є певним алгоритмом вирішення поставленого завдання, що складається із кількох взаємопов'язаних етапів або ж стадій. Спираючись на низку загальнотеоретичних розвідок у цій сфері, зазначено, що у розрізі цього дослідження такими послідовними кроками можна вважати: 1) висунування гіпотез про неефективність норм адміністративного права; 2) перевірка висунутих гіпотез; 3) формулювання пропозицій та рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності норм адміністративного права. Автором детально проаналізовано кожен із етапів методики визначення напрямів підвищення ефективності окремих адміністративно-правових норм на прикладі положень ст. 160 КУпАП «Торгівля з рук у невстановлених місцях».

Ключові слова: норма адміністративного права, адміністративне законодавство, ефективність, умова, методика.

В статье автором исследуется методика определения направлений повышения эффективности административно-правовых норм. В частности, автором отмечено, что методика является определенным алгоритмом решения поставленной задачи, состоящий из нескольких взаимосвязанных этапов или стадий. Опираясь на ряд общетеоретических исследований в этой сфере, указано, что в разрезе данного исследования такими последовательными шагами можно считать: 1) выдвижение гипотез о неэффективности норм административного права; 2) проверка выдвинутых гипотез; 3) формулирование предложений и рекомендаций, направленных на повышение эффективности норм административного права. Автором детально проанализированы каждый из этапов методики определения направлений повышения эффективности отдельных административно-правовых норм на примере положений ст. 160 КУоАП «Торговля с рук в неустановленных местах».

Ключевые слова: норма административного права, административное законодательство, эффективность, условие, методика.

In the article, the author explores the method of determining the directions of improving the efficiency of administrative law. In particular, the author noted that the technique is a specific algorithm for solving the problem, consisting of several interrelated steps or stages. Based on a number of general theoretical studies in this area, it is indicated that in the context of this study such consecutive steps can be considered: 1) hypothesizing the ineffectiveness of administrative law; 2) verification of hypotheses; 3) the formulation of proposals and recommendations aimed at improving the effectiveness of administrative law. The author has analyzed in detail each of the stages of the methodology for determining the directions of increasing the effectiveness of individual administrative law on the example of the provisions of Art. 160 Code of Ukraine on Administrative Offenses “Trade with the hands in unidentified places”.

Key words: norm of administrative law, administrative legislation, efficiency, condition, methodology.

Аналіз змісту адміністративно-правових норм та процесу їх реалізації, визначення умов їх ефективності та теоретичне осмислення різноманітних критеріїв їх оцінювання, на базі якого, власне, й встановлюється неефективність тієї чи іншої норми адміністративного права, не буде мати комплексного, завершеного та об'єктивного характеру без визначення шляхів підвищення ефективності адміністративно-правових норм, оскільки основна мета наукового забезпечення правотворчості та правозастовчої діяльності за великим рахунком і полягає у створенні юридичних умов для гарантування суб'єктами публічної адміністрації прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які реалізують свій адміністративно-правовий статус у публічній сфері.

При цьому варто зауважити, що визначення конкретних шляхів підвищення ефективності адміні-

стративно-правових норм має відбуватися у відповідності до певної розробленої методики здійснення відповідного аналітичного процесу. Слово «методика» (від грец. *methodike* – сукупність методів) означає: 1) сукупність взаємозв'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи; 2) документ, який описує послідовність методів, правил і засобів виконання роботи; 3) вчення про методи викладання певної науки, предмета [1, с. 664]. Більш глибоке уявлення про зміст цієї категорії в аспекті гуманітарних наук надається філософською та соціологічною науками. Так, Е.М. Мирський зазначає, що методика – це фіксована сукупність прийомів практичної діяльності, яка призводить до заздалегідь визначеного результату. У науковому пізнанні методика відіграє важливу роль у емпіричному дослідженні (спостереженні і експерименті). На відміну

від методу, до завдання методики не входить теоретичне обґрунтування отриманого результату, вона концентрується на технічній стороні експерименту і на регламентації дій дослідника [2]. Іншими словами, методика є нічим іншим як певним алгоритмом вирішення поставленого завдання, що складається із кількох взаємопов'язаних етапів або ж стадій. Спираючись на низку загальнотеоретичних розвідок у цій сфері, зауважимо, що у розрізі нашого дослідження такими послідовними кроками можна вважати:

1) висунування гіпотез про неефективність норм адміністративного права;

2) перевірка висунутих гіпотез;

3) формулювання пропозицій та рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності норм адміністративного права.

1. Висунування гіпотез про неефективність норм адміністративного права.

Гіпотеза (або засновок (грец. hypothesis – підстава, припущення) – це припущення, яке перевіряють експериментально щодо можливих розв'язань проблеми [3, с. 45.]. З точки зору логіки у широкому сенсі цього слова гіпотеза – прийом пізнавальної діяльності людини, форма мислення, що являє собою здогад, тобто положення, яке тимчасово вважається можливо істинним, поки не встановлена істина [4, с. 22]. У більш вузькому – ймовірно припущення про причини будь-яких явищ, достовірність якого за сучасного стану виробництва і науки не може бути перевірена і доведена, але яке пояснює ці явища, що без нього є незрозумілими; прийом пізнавальної діяльності людини; завжди виходить за межі досліджуваного кола фактів, пояснює їх і прогнозує нові факти; систематизуючи знання, гіпотеза дає змогу об'єднати деяку отриману сукупність інформації в систему знань і утворює теорію, якщо її припущення підтверджуються практикою (наукова гіпотеза) [5, с. 119].

Гіпотеза вживається в таких випадках: коли відомі факти недостатні для пояснення причинної залежності явища, а є потреба в тому, щоб його пояснити; коли факти складні і гіпотеза може принести користь як узагальнення знань у цей момент, як перший крок до роз'яснення їх; коли причини, що створили або виробляють факти, недоступні досвіду, а дії або наслідки їх можуть вивчатися [5, с. 119]. У практичній площині гіпотеза може визначатися як форма розвитку знань, що являє собою обґрунтоване припущення, висунуте з метою з'ясування властивостей і причин досліджуваних явищ. Як правило, гіпотеза висловлюється на основі низки спостережень (прикладів), котрі підтверджують її, і тому виглядає правдоподібно [6].

Як указує М.І. Кондаков, процес утворення гіпотези і застосування її в науці можна з метою вивчення розчленувати на такі стадії:

1) відкриття будь-якого явища, причину існування якого неможливо поки пояснити за допомогою наявних прийомів і засобів наукового дослідження;

2) всебічне вивчення доступної для спостереження сукупності явищ, причина яких має бути зна-

йдена; в процесі цього вивчення з'ясовуються всі пов'язані з цим явищем обставини (попередні явища, супутні явища, наступні явища тощо);

3) формулювання гіпотези, тобто наукового припущення про можливу причину, яка викликала виникнення такого явища або групи однорідних предметів;

4) визначення одного або декількох наслідків, що логічно випливають з передбачуваної причини, як і якби причина вже в дійсності була знайдена;

5) перевірка того, наскільки ці наслідки відповідають фактам дійсності; коли виведені наслідки відповідають реальним фактам, гіпотеза визнається ґрунтовною [5, с. 120].

У літературі філософсько-соціологічного спрямування гіпотези прийнято класифікувати на види за такими критеріями:

– залежно від їх відношення до центрального завдання дослідження – основні та неосновні;

– залежно від часу їх появи в процесі дослідження – первинні та вторинні;

– залежно від того, чи обмежується гіпотеза пропозицією про існування зв'язків або ж виділяє причини та наслідки – описові та пояснювальні [7, с. 62, 67–68].

Як правильно зауважують автори монографії «Ефективність правових норм», з точки зору завдань вивчення ефективності в праві найбільший інтерес являє саме остання класифікація, оскільки предметний зміст гіпотези або дозволяє, або не дозволяє проникнути в суть причинно-наслідкових залежностей досліджуваних соціальних процесів і явищ [8, с. 193]. Описові гіпотези, як зазначають учені, – це, як правило, гіпотези на кількісні співвідношення, що зустрічаються під час вивчення того чи іншого об'єкта. На відміну від них, пояснювальні гіпотези – це припущення про причинно-наслідкові залежності в досліджуваних процесах. Формулюючи їх, не можна обмежуватися простими кількісними співвідношеннями, що характеризують об'єкт дослідження, а потрібно спробувати пояснити, чому відбувається так, а не інакше, які фактори визначають саме таке, а не інше співвідношення даних в досліджуваному об'єкті. Саме тому пояснювальним гіпотезам і належить провідна роль у з'ясуванні причин недостатньої ефективності правових норм [8, с. 193–194].

Як відомо, процес реалізації правових норм є процесом взаємодії з ними відповідних суб'єктів права, що здійснюється в певних соціальних умовах та під впливом різного роду соціальних факторів. Це відображає те, що пояснювальні гіпотези мають пов'язуватись із чіткістю формулювання норми, її адекватністю, зрозумілістю та несуперечливістю, суб'єктами права, соціальними умовами, в яких норма реалізується тощо. Причому серед останніх доцільно гіпотетично виділити як фактори, що сприяють реалізації правових приписів – стимули (наприклад, відповідність змісту норми інтересам суб'єктів права, чітка система заохочень за реалізацію приписів і покарань за їх невиконання), так і фактори, що перешкоджають цьому, – антистимули

(наприклад, побоювання того, що реалізація правового припису призведе до небажаних наслідків для суб'єкта) [8, с. 201].

Як приклад можна зазначити, що норма, яка передбачає відповідальність за торгівлю з рук у невстановлених місцях (ст. 160 КУпАП) є не досить результативною, оскільки кількість так званих стихійних ринків та кількість громадян, що постраждали внаслідок придбання неякісної продукції, з кожним роком невпинно зростає, про що свідчать і аналітичні довідки підрозділів Національної поліції України, і зростаюча кількість скарг громадян, і прес-релізи та новини із різноманітних засобів масової інформації тощо. При цьому гіпотеза про неефективність вказаної адміністративно-деліктної норми права формулюється так: «штраф як основна санкція за адміністративне правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, у галузі фінансів і підприємницькій діяльності (наприклад, торгівля з рук у невстановлених місцях) є неефективним, оскільки його застосування є неадекватним до суспільної шкідливості вказаного діяння». Вказана гіпотеза містить у собі такі припущення: 1) недостатність розміру штрафу (від одного до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі за текстом – НМДГ) та від шести до п'ятнадцяти НМДГ за торгівлю промисловими товарами); 2) невідповідність зв'язку між виплатою штрафу та матеріальними інтересами правопорушника (виплачена сума штрафу істотно не позначається на майновому стані правопорушника); 3) низький рівень правової обізнаності та правосвідомості покупців (значна кількість осіб не вважає вказану торгівлю порушенням чинного законодавства або свідомо порушує відповідні норми); 4) соціально-економічні умови життя населення (інфляційні процеси, знецінення національної валюти, суттєве підвищення комунальних тарифів та інші фактори, що негативно впливають на матеріальне та фінансове забезпечення громадян); 5) недостатність практичного досвіду дільничних офіцерів поліції та патрульних поліцейських; 6) обмеженість матеріального та кадрового ресурсу відповідних юрисдикційних суб'єктів (недостатність людського ресурсу для адекватного юрисдикційного впливу на порушників, а також проведення профілактичної, роз'яснювальної та превентивної роботи тощо).

При цьому зауважимо, що перше та друге припущення пов'язані із правовою якістю адміністративно-деліктного законодавства, третє та четверте – суб'єктами проступку та покупцями, п'яте – із суб'єктами правозастосування, шосте – із так званими антистимулами у роботі юрисдикційних суб'єктів. Таким чином, усі висунуті припущення (гіпотеза в цілому) стосуються всіх складових елементів правового впливу – правових норм, стану їх реалізації та правосвідомості суб'єктів вказаних адміністративних правовідносин. При цьому підкреслимо, що перевірка наведеної гіпотези дає змогу, не обмежуючись фіксацією встановлених взаємозв'язків, що лежать на поверхні, проникнути у глибоко досліджуваного об'єкта, встановити причини та передумови неефективності вказаної норми адміністративного права.

2. *Перевірка висунутих гіпотез*, як правило, полягає у виборі способів збору, обробки й аналізу соціально-правової інформації, метою яких є підтвердження або ж спростування висунутих гіпотез про неефективність норм адміністративного права. Більшість із вказаних операцій, як і сам алгоритм здійснення такої перевірки в цілому, досить ґрунтовно описаний у соціологічних науках. Так, наприклад, для цього, як правило, необхідно:

1) здійснити емпіричну інтерпретацію понять, що містяться в гіпотезах, і розробити систему їх показників;

2) встановити джерела отримання соціально-правової інформації, методи і процедури для її збору;

3) визначити вибірку сукупності об'єктів дослідження і довести її репрезентативність;

4) зібрати необхідну інформацію та обробити її;

5) провести змістовний аналіз отриманої інформації, на основі якого підтвердити або спростувати висунуті гіпотези [8, с. 209–210].

Специфіка дослідження ефективності в праві, як нам видається, дає змогу звести зазначені стадії до такого:

– визначити цілі адміністративно-правової норми, конкретні критерії її ефективності та розробити систему їх показників;

– встановити джерела, засоби і методи отримання соціально-правової інформації, методи і процедури для її збору;

– провести змістовний аналіз отриманої інформації, на основі якого підтвердити або спростувати висунуті гіпотези.

Відштовхуючись від указаних міркувань, спробуємо на прикладі гіпотези про неефективність норм ст. 160 КУпАП здійснити перевірку висловлених нами вище припущень. По-перше, загальною метою цієї конкретної адміністративно-правової норми є регулювання та охорона суспільних відносин у сфері торговельної діяльності і захисту прав споживачів. Оскільки вказана норма містить і санкції, то до її цілей можна віднести виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, індивідуальну та загальну превенцію тощо. Кількісними показниками, що відображають певну динаміку (за роками) застосування та ефективності дії норми, виступатимуть статистичні дані про кількість осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності, обсяги стягнутих штрафів та заподіяної матеріальної шкоди тощо. Разом із тим варто обов'язково звернути увагу, що статистика, яка відображає зменшення випадків фіксації відповідного виду адміністративного проступку, не є беззаперечним свідченням ефективної дії норми, оскільки вказана вибірка даних може бути і свідченням низької результативності роботи юрисдикційних суб'єктів та підтвердженням прояву інших факторів та явищ. За таких умов обов'язково варто враховувати й кількість звернень громадян (розглянутих та тих, щодо яких не було ухвалено відповідного адміністративного акта) до органів Національної поліції України, кількість скарг громадян до виконавчих органів

місцевого самоврядування щодо порушення продавцями правил благоустрою, звернень осіб, які придбали продовольчі товари, до медичних установ з харчовим отруєнням чи іншими хворобами, викликаними вживанням указаних продуктів, звернень до органів санітарно-епідеміологічного нагляду та інспекції з питань захисту прав споживачів щодо неякісних товарів, придбаних у таких місцях нелегальної торгівлі, кількість (наприклад, у межах певної адміністративної одиниці, її районів тощо) стихійних ринків або самовільно облаштованих окремих торгових місць та прилавків, що зафіксована органами місцевого самоврядування або громадянами тощо. Співставлення вказаних даних, у тому числі їх відхилення у бік зменшення або збільшення, буде свідчити про ефективність/неефективність дії норми ст. 160 КУпАП.

Натомість перевірка припущень про недостатність розміру штрафу та невідповідність зв'язку між виплатою штрафу та матеріальними інтересами правопорушника полягає у правильному виборі джерел звітної інформації. У цьому разі такими джерелами будуть, зокрема, виступати бюджетне законодавство та зведені дані Державної служби статистики України. Так, наприклад, відповідно до ст. 8 Закону України «Про Державний бюджет на 2019 рік» мінімальна заробітна плата з 01 січня 2019 року становить 4 173 гривні, прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць у розмірі з 01 січня 2019 року – 1853 гривні, з 01 липня – 1936 гривень, з 01 грудня – 2027 гривень [9], а максимальний розмір штрафу за торгівлю з рук у невстановлених місцях становить усього 119 грн. Шляхом нескладних математичних операцій можна встановити, що вказана сума у тридцять п'ять разів менша розміру мінімальної заробітної плати та більше ніж у 15 разів менша за прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць.

При цьому варто обов'язково враховувати, що вартість товарів, які, наприклад, реалізуються одним із таких недобросовісних продавців, як правило, перевищує (а досить часто і значно) максимально граничний розмір штрафу, а їх успішна реалізація порушником дасть змогу одержати прибуток, що знову ж таки суттєво перевищує встановлену або ж виплачену суму штрафу. При цьому зауважимо, що, за офіційними даними, загальна кількість випадків застосування санкції у вигляді штрафу, наприклад, у 2016 році становила 6 510, а конфіскація предметів торгівлі застосовувалась лише у 665 випадках, що також підтверджує досить низький рівень ризику для порушника втратити незаконно одержаний ним прибуток [10, с. 68].

Своєю чергою низький рівень правової обізнаності та правосвідомості покупців та соціально-економічні умови життя населення як певне припущення, що пояснює причини неефективності дії досліджуваної норми, доцільно вивчати за допомогою соціологічного опитування. Як відомо, процес правового впливу бере свій початок з моменту видання певного акта, норми якого мають виховний, інформаційний, а здебільшого й ідеологічний характер такої дії.

О.А. Лукашева свого часу з цього приводу досить точно помічала, що приписи норм права здійснюють

вплив на свідомість особи, на її інтереси, мотиви, цілі, волю – на весь механізм соціально-психологічної регуляції і цей вплив сприяє формуванню певних соціальних установок, ціннісних орієнтацій, спрямованості особи, об'єктивуючись, зрештою, в її поведінці та діяльності [11, с. 12–13]. При цьому зауважимо, що вказана об'єктивація у разі загалом ефективної дії норми права знаходить прояв у правомірній або навіть соціально-активній правомірній поведінці більшості осіб. Якщо ж норму права систематично порушують, держава в особі уповноважених суб'єктів здійснює вплив на поведінку порушників з метою усунути прояви такого неправомірного відхилення, що, своєю чергою, дає вихідну базу даних для визначення ефективності дії певної норми права.

В ідеалі, як зазначає О.М. Яковлев, для вивчення ефективності правової норми необхідно отримати, як правило, дані, що характеризують: а) обізнаність (поінформованість) відповідних осіб про право (та насамперед про норми, що вивчаються); б) оцінку конкретних правових принципів, категорій, норм, відношення до цих норм; в) поведінку індивідів у її співвідношенні з наявною сумою правових знань і оцінками цих знань [12, с. 7].

Як уже підкреслювалось у цьому дослідженні, визначити рівень правосвідомості суб'єктів адміністративного права можна за допомогою соціологічного опитування. Так, проведене нами у грудні 2018 року репрезентативне опитування респондентів різних вікових груп у м. Дніпро (250 осіб) підтвердило, що значна кількість опитаних (близько 85%) знає про незаконність торгівлі з рук у невстановлених місцях, але при цьому 65% із них готові і надалі купувати товари у таких продавців. Натомість приблизно 15% опитаних взагалі не знають про те, що вказане діяння має ознаки адміністративного правопорушення, при цьому 12% із них будуть продовжувати купувати такі товари, незважаючи на те, що завдяки соціологічному опитуванню вже знають про нелегальність вказаної діяльності.

Своєю чергою опитування громадян (у кількості 50 осіб), що здійснюють вказану незаконну торгівлю, показало, що 95% із них усвідомлюють незаконність торгівлі з рук у невстановлених місцях. При цьому 65% із таких осіб розглядають реалізацію товарів у такий спосіб додатковим джерелом доходу та вимушені торгувати у такий спосіб з причин суттєвого погіршення матеріального становища їхніх сімей та різкого зростання комунальних тарифів, а 45% – вважають цю діяльність для них основним способом заробітку і визнають, що фінансове становище їхніх сімей є стабільним внаслідок саме такої діяльності. Ще 5% респондентів не знають про протизаконність їхньої діяльності та адміністративну відповідальність за неї, але не готові її зупинити.

Показниками, що відображають соціально-економічне становище в державі та матеріально-фінансове благополуччя громадян, наприклад, є відомості про рівень інфляції в Україні, валовий внутрішній продукт, стан купівельної спроможності, стабільність національної валюти тощо.

Наступне, висловлене нами припущення щодо недостатності практичного досвіду дільничних офіцерів поліції та патрульних поліцейських, можна підтвердити або спростувати інформацією щодо середнього віку та стажу дільничних офіцерів поліції та патрульних поліцейських. Так, наприклад, за офіційною інформацією Департаменту патрульної поліції Управління патрульної поліції в Дніпропетровській області, станом на 25 березня 2019 року в штаті Управління працюють 971 працівник, із числа котрих 226 жінок та 745 чоловіків. Середній вік становить 28 років. Більшість працівників (приблизно 80%) – новоприйняті на службу працівники, стаж служби яких становить 3 роки 05 місяців [13].

Обмеженість кадрового ресурсу відповідних юрисдикційних суб'єктів (недостатність людського ресурсу для адекватного юрисдикційного впливу на порушників, а також проведення профілактичної, роз'яснювальної та превентивної роботи тощо) також підтверджується відповідними офіційними даними. Зокрема, донабір до лав патрульної поліції Управління патрульної поліції в Дніпропетровській області триває з жовтня 2017 року по теперішній час. За 2017 рік бажаних, котрі подали електронну анкету кандидата, нараховувалося 1 688, із яких успішно пройшли всі етапи відбору та були оформлені на службу – 186 осіб. За 2018 рік: задано анкет – 3 329, оформлено на службу – 87 осіб. За три місяці 2019 року: подано анкет – 145 та оформлено на службу – 6 осіб. Звільнених працівників за весь період служби в Управлінні нараховується 337 осіб. Таким чином, станом на тепер некомплект працівників Управління патрульної поліції в Дніпропетровській області становить 208 одиниць [13].

Разом із тим трохи краща ситуація з кадровим ресурсом дільничних офіцерів поліції, зокрема, відповідно до щорічного звіту про якісний склад поліцейських ГУНП у Дніпропетровській області станом на 01 січня 2019 року, облікова кількість працівників у службі дільничних офіцерів поліції становить 529 осіб, з яких за віком: до 30 років – 260 осіб, від 30 до 45 років – 265 осіб, від 45 до 55 років – 4 особи; за стажем у цій службі: до 1 року – 59 осіб, від 1 до 3 років – 133 особи, від 3 до 5 років – 190 осіб, від 5 до 10 років – 106 осіб, понад 10 років – 41 особа [14]. Однак, на жаль, указана позитивна статистика щодо кількості та досвіду дільничних офіцерів поліції суттєво не впливає на правозастосовчу практику у цій сфері в цілому.

3. Формулювання пропозицій та рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності норм адміністративного права. Проведена перевірка сформульованих вище припущень та її результати дають змогу сформулювати певні шляхи підвищення ефективності відповідних адміністративно-правових норм.

Як справедливо зазначають В.М. Кудрявцев, В.І. Никитинський, І.С. Самощенко та В.В. Глазирін, рекомендації з дотримання норм можуть мати найрізноманітніший характер, але «...логічна схема, на якій вони базуються, в принципі єдина: доведено, що

така-то норма (або система норм) не досить ефективна через такі-то дефекти в ній. Отже, усунувши виявлені дефекти, ми підвищимо її ефективність» [8, с. 243].

Пам'ятаючи про те, що всі висунуті нами припущення стосуються змісту правової норми, умов її реалізації і рівня правосвідомості суб'єктів зазначених адміністративних правовідносин, спробуємо згрупувати сформульовані наші пропозиції щодо підвищення ефективності адміністративно-правових норм, що містяться в ст. 160 КУпАП, поділивши їх на блоки, залежно від вищевказаних складових елементів адміністративно-правового впливу:

1. Рекомендації щодо правової якості положень ст. 160 КУпАП («Торгівля з рук у невстановлених місцях»).

У зазначеному напрямі слід, як нам бачиться, запропонувати досить тривіальну тезу про посилення санкції у вигляді штрафу, а також передбачити обов'язкове застосування поряд зі штрафом конфіскації предметів торгівлі в тому разі, якщо правопорушника протягом року вже притягували до адміністративної відповідальності за вказаною статтею.

Отже, положення досліджуваної нами статті варто сформулювати таким чином:

«Торгівля в містах з рук на вулицях, площах, у дворах, під'їздах, скверах та в інших невстановлених місцях –

тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією предметів торгівлі або без такої.

Торгівля з рук у невстановлених місцях промисловими товарами –

тягне за собою накладення штрафу від шести до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією предметів торгівлі.

Дії, передбачені частинами першою та другою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за те ж порушення, –

тягнуть за собою накладення штрафу у розмірі від ста до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією предметів торгівлі».

На нашу думку, посилення санкцій, а точніше суттєве зростання їх розміру та можливість конфіскації товару значно посилить зв'язок між виплатою штрафу та матеріальними інтересами правопорушника.

2. Умови реалізації адміністративно-правової норми. В цьому аспекті підкреслимо, що за великим рахунком ресурс правових засобів у питанні поліпшення матеріального стану та благополуччя населення об'єктивно обмежений і полягає в нормативній фіксації тих чи інших економічних методів адміністрування. Повною мірою ця теза стосується і поліпшення матеріально-технічного забезпечення й оснащення юрисдикційних суб'єктів. Іншими словами, у такому разі більшість рекомендацій матиме суто економічний і загалом глобальний характер, успішність застосування яких, своєю чергою, буде

залежите від ефективності державної політики в цій сфері в цілому, а це вже питання, що виходить за рамки паспорта спеціальності, в межах якої виконується це дослідження, і тому залишаємо його для дослідників з інших галузей знань та науки.

Якщо ж вести мову про досвід і знання дільничних офіцерів поліції і патрульних поліцейських, у віданні яких перебуває зазначена категорія справ, то найбільш прийнятним варіантом, природно, вважається проведення й організація систематичних курсів (тренінгів, семінарів тощо) підвищення професійної кваліфікації, а також заохочення за отримання такими співробітниками вищої юридичної та економічної освіти тощо.

3. Як показує практика, на правосвідомість суб'єктів адміністративного права, особливо тих осіб, які порушують зазначені норми адміністративного законодавства, як правило, тільки за допомогою примусового потенціалу або виховного впливу стягнень вплинути досить складно. Іншими словами, інструментарію лише репресивно-примусового механізму норми адміністративного права для досягнення її мети може бути і не досить. У цьому разі

для підвищення ефективності дії зазначеної норми необхідно налагодити правороз'яснювальну роботу серед населення. Частково цю функцію слід покласти на дільничних офіцерів поліції, але при цьому основний наголос все ж слід зробити на використанні широких можливостей засобів масової інформації (теле-, радіо-, друковані видання тощо). Акцент у такій інформаційній роботі необхідно зробити не тільки на суто юридичному аспекті шкідливості діяння, а й підкреслити можливу шкоду для життя і здоров'я людей від зазначеної діяльності, сконцентрувати увагу на порушених у такому разі правилах благоустрою міст та інших населених пунктів тощо.

Видається, що в комплексі зазначені рекомендації та пропозиції (наведений перелік яких, звичайно ж, не є вичерпним), що стосуються законодавчого вдосконалення відповідної норми, а також ті рекомендації, які можуть сприяти підвищенню рівня правосвідомості відповідних суб'єктів мають здатність істотно підвищити ефективність положень ст. 160 КУпАП. Однак важливим фактором на шляху до досягнення намічених цілей будуть умови реалізації норм, а точніше їх суттєва зміна в бік поліпшення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голова ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
2. Новая философская энциклопедия: В 4 тт. Москва : Мысль. / Под редакцией В.С. Стёпина. 2001. URL: https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/8661
3. Українська радянська енциклопедія: в 17-ти т. / гол. ред. М.П. Бажан; редкол.: І.К. Білодід та ін. 1-ше вид. Т. 3: Волочіння–Данія. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1960. 576 с.
4. Тофтул М.Г. Логіка : підручник, 2-ге вид., допов. Київ : ВЦ «Академія», 2008. 400 с.
5. Кондаков Н.И. Логический словарь. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Наука, 1975. 720 с.
6. «Гіпотеза». *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
7. Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. Москва : «Наука», 1972, 328 с.
8. Эффективность правовых норм / В.Н. Кудрявцев и др. Москва : Юридическая литература, 1980. 280 с.
9. Про Державний бюджет України на 2019 рік : Закон України від 23 листопада 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>.
10. Адміністративні правопорушення у 2016 році: Статистичний бюлетень. / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_ap_bl.htm.
11. Лукашева Е.А. Социалистическое правосознание и законность. Москва : Юридическая литература, 1973. 344 с.
12. Яковлев А.М. Правосознание как объект конкретно-социологического исследования. *Ученые записки ВНИИСЗ*. Москва, 1971. Вып. 23. С. 3–17.
13. Відповідь Департаменту патрульної поліції Управління патрульної поліції в Дніпропетровській області № 46зі/4/19/01-2019 від 22.03.2019 р.
14. Відповідь Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області на запит № 20/18-1209 від 07.03.2019 р.